

מדד השלום – יולי 2015

פרופ' אפרים יער ופרופ' תמר הרמן

בשנים האחרונות, בעיקר מאז מלחמת לבנון השנייה ב-2006 והמחאה החברתית-כלכלית של 2011, העמיק והתרחב הדיון הציבורי סביב סוגיות שונות הקשורות בתפקוד של צה"ל, במקומו המרכזי בחברה הישראלית וכן בהיקף תקציב הבטחון ואופן הקצאתו. הקדשנו את מדד החודש לעיון בכמה סוגיות בנושאים אלה.¹

מעמדו של צה"ל בחברה הישראלית: השאלה הראשונה שבדקנו בהקשר זה היתה מידת הגאווה בצבא. נראה שלוויכוחים ולביקורת המוטחת בו מכיוונים שונים אין השפעה על מעמדו האיתן של צה"ל בציבור היהודי. 90% השיבו שהם מאוד גאים (62%) או די גאים (28%) בו.² באותה רוח, כשביקשנו מן המרואיינים לומר לנו באיזה משלושת המוסדות – בית המשפט העליון, צה"ל או הכנסת – יש להם את האמון הרב ביותר, מעמדו הבלתי מעורער של הצבא בלט מאוד: 61% מן היהודים אמרו כי זהו המוסד שבו הם נותנים הכי הרבה אמון (21% בבית המשפט העליון, ו-3% בלבד בכנסת). חריגה לעניין זה היתה קבוצת מי שהגדירו את עמדתם הפוליטית כשמאל מתון או שמאל, שבה היה רוב ברור (בהתאמה 70%-ו-80%) למי שנתנו את האמון הרב ביותר בבית המשפט העליון. בין הנשאלים הערבים ניצב בראש, כבסקרים קודמים, בית המשפט העליון (31%) והרחק מתחתיו הכנסת וצה"ל (כ-2% בשני המקרים). 16% נותנים מידה שווה של אמון בשלושת המוסדות וכ-30% באף אחד מהם.

חרף השיעורים היורדים בעשורים האחרונים של שיעור המתגייסים לצה"ל, רוב של 80% בציבור היהודי מאששים את תקפות הגדרתו כ"צבא העם" גם בעת הזו. בשאלה האם יש להשאיר את גיוס החובה הכללי או להפוך את צה"ל לצבא מקצועי יש כיום רוב ברור בציבור היהודי בעד השארת המצב הקיים (74%). מעניין אולי לציין כי בקבוצות הגיל הצעירות שיעור מי שמעדיפים שצה"ל יהפוך לצבא מקצועי היא כמעט כפול משיעורם בקרב שכבות הגיל המבוגרות ביותר (כ-28% לעומת 14%).

הערכת תפקודו של צה"ל - האהדה הרבה כלפי צה"ל אינה פוטרת אותו מביקורת. כך, רק 60% מן היהודים מסכימים עם הדעה שצה"ל כיום הוא צבא "קטן וחכם". יתירה מזו, מצאנו פער רחב בין הערכת הכושר הקרבי-מבצעי של צה"ל לבין הכושר הניהולי-ארגוני שלו. על סולם ציונים שבו 0 הוא "גרוע" ו-10 הוא מעולה קיבל צה"ל כגוף קרבי-מבצעי את הציון הממוצע 8.41, כלומר במונחי בית-ספר כמעט טוב מאוד, לא מצטיין אבל גבוה למדי. לעומת זאת, בהתייחס לכושרו הניהולי-ארגוני הוא קיבל ציון ממוצע נמוך בהרבה 6.92, במונחי בית-ספר - קרוב לכמעט טוב בלבד.

¹ בסקר זה חלק מן השאלות הופנו למרואיינים יהודים בלבד בשל אי הרלוונטיות שלהן למשיבים ערבים או מתון רצון שלא לפגוע ברגשותיהם.

² גם בקרב מי שהגדירו את עמדתם הפוליטית שמאל מתון או שמאל, למעלה מ-80% מן המרואיינים אמרו שהם גאים בצה"ל.

מכאן עברנו לבדוק את הערכת סביבת הפעולה של הצבא.

רמת הסיכון הביטחוני – מתברר כי חרף האזהרות החוזרות ונשנות של הנהגת המדינה ושל ראשי הצבא בדבר האיומים הגדולים העומדים מול ישראל ושאתם היא צריכה להיות מוכנה להתמודד, רק כרבע מן המשיבים היהודים (26.5%) מעריכים את רמת הסיכון של ישראל כיום כגבוהה מאוד. כמחצית (54%) מעריכים אותה כדי גבוהה, 11.5% כדי נמוכה וכ-5% כנמוכה מאוד. בממצא זה יש משום עליה מסוימת של תחושת הסיכון בהשוואה למאי 2014, אז 68% העריכו את רמת הסיכון כגבוהה מאוד או די גבוהה בהשוואה לכ-80.5% כיום.³ בקרב המרואיינים הערבים רק 42% העריכו את רמת האיום כמאוד או די גבוהה.

בהקשר זה שאלנו: "יש טענה שראשי צה"ל ומערכת הביטחון מגזימים בכוונה בתיאור האיומים הביטחוניים על ישראל כדי לקבל תוספות לתקציב הביטחון או לפחות כדי שתקציב זה לא יקוצץ. האם אתה מסכים או לא מסכים לטענה הזו?" הציבור היהודי אינו תמים דעים בנושא: אמנם 51% מן המשיבים בכלל או די לא הסכימו עם טענה זו, אך לא פחות מ-39% די או מאוד הסכימו אתה.⁴

חלוקת התקציב הלאומי: חילוקי הדעות האלה וכן ההערכה הממוצעת הנמוכה יחסית של הכושר הניהולי-ארגוני של הצבא יכולה להסביר אולי את שכחות הדעה בציבור היהודי שהחלק של תקציב הביטחון בכלל התקציב של מדינת ישראל הוא יותר מדי גבוה (41%), כשהשאר מתחלקים בין מי שחושבים שהתקציב מתאים (26%) והמיעוט הקטן הסבורים שהוא נמוך מדי (20%). בקרב המרואיינים הערבים, 53% מעריכים כי חלקו של תקציב הביטחון הוא גבוה מדי.

הנטייה לראות את תקציב הבטחון כגדול מהרצוי מוסברת כנראה ברגישות המוגברת שאותה איבחנו כבר ב-2011 של הציבור בארץ לצרכים החברתיים שלא ניתן להם מענה מספק. ואכן, לשאלה האם אתה מסכים או לא מסכים שבמצב הנוכחי יש להעביר כספים מתקציב הביטחון לתקציבים חברתיים, כמו רווחה, רפואה, וכדומה, רוב של 56% מן היהודים השיבו בחיוב (37% השיבו בשלילה). בקרב הערבים יש רוב גדול יותר (69%) שסבורים יש לבצע העברה תקציבית כזו.

תנאי הפנסיה של אנשי הקבע: הנכונות לתמוך בהעברת כספים מתקציב הביטחון לתקציבים חברתיים מושפעת כנראה גם מהערכה כי השימוש בתקציב זה אינו תמיד יאות. כך, 38% מהציבור היהודי סבורים שתנאי הפנסיה של אנשי הקבע יותר מדי נדיבים שעה ש-8% בלבד חושבים שהם לא מספיק נדיבים. 37% חושבים כי גובה הפנסיות מתאים. יתירה מזאת, הציבור היהודי ממש חצוי בשאלה "האם נכון או לא נכון שאם תהיה הפחתה בתנאי השכר והפנסיה של משרתי הקבע, אנשים טובים לא יישארו בצבא הקבע והביטחון של ישראל ייפגע". 49% השיבו לשאלה זו בחיוב ו-44% בשלילה.

³ לנתוני מדד השלום מאי 2014, ראו:

<http://www.peaceindex.org/indexMonth.aspx?num=275&monthname=%D7%9E%D7%90%D7%99>

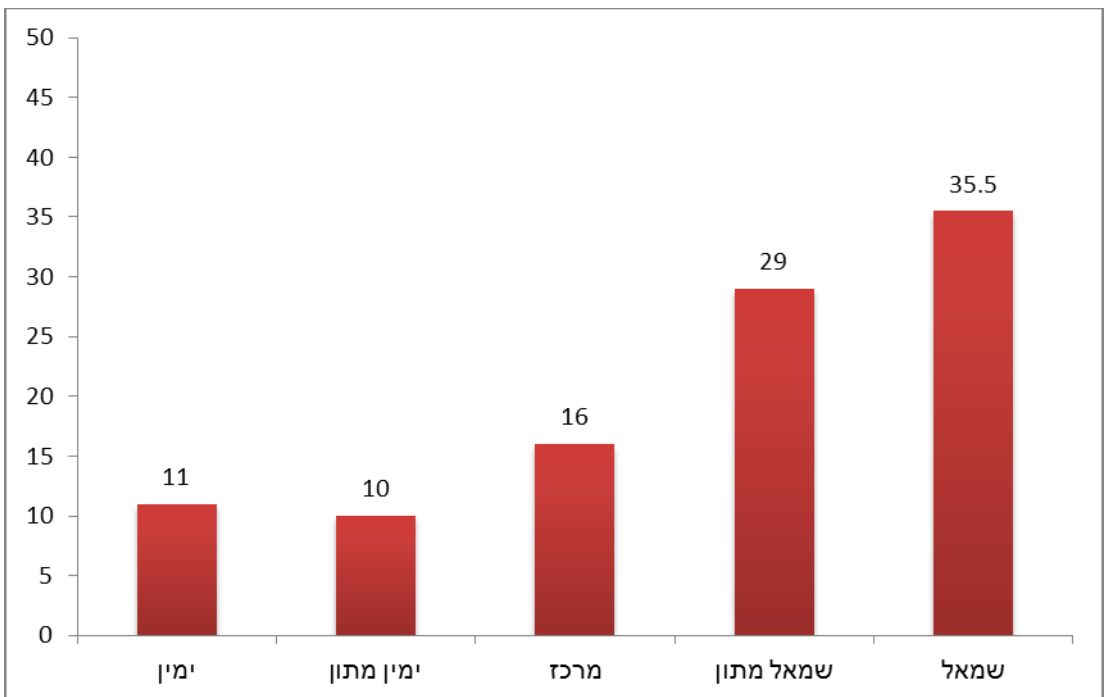
⁴ ההבדלים בתשובות לשאלה זו לפי מחנות פוליטיים היו גדולים – בקרב מי שהגדירו עצמם ימין קרוב ל-60% לא הסכימו עם טענה זו, לעומת 43% ממי שמיקמו עצמם במרכז וכ-35% ממי שהגדירו עצמם שמאל.

המטלות והתפקוד של צה"ל – כידוע, יש הטוענים כי העיסוק ארוך השנים והבלתי פוסק של צה"ל בביטחון השוטף בשטחים פוגע בכושרו להתמודד בהצלחה עם ייעודו המקורי – לחימה בשדה הקרב. שאלנו אפוא: "יש דעה שהעיסוק הרב של צה"ל בבעיות הביטחון השוטף בשטחים, פוגע ביכולת של הצבא להתרכז באימונים ובהצטיידות לקראת מלחמה חיצונית כוללת. האם הדעה הזו נראית לך נכונה או לא נכונה?" רוב היהודים (58%) גורסים שטענה זו בכלל אינה נכונה או שהיא לא כל כך נכונה. שליש (33%) מעריכים כי היא די או מאוד נכונה.

הוספנו ושאלנו בהקשר זה: "לאחרונה דווח על מספר ניכר של מקרים של פלסטינים שנורו על ידי חיילי צה"ל בשטחי יהודה ושומרון. איזה הסבר משני ההסברים הבאים לריבוי המקרים נכון יותר לדעתך: שהפעילות של הפלסטינים נגד צה"ל התחזקה בתקופה האחרונה, או שבתקופה האחרונה יש נטייה חזקה יותר של חיילים וקצינים לפתוח באש על מנת לפגוע". רוב ברור מקרב היהודים (75%) בחרו בהסבר הראשון לריבוי הנפגעים הפלסטינים בעת האחרונה, כלומר אינם מטיילים את האחריות להרג על צה"ל, שבו הרוב המכריע מן היהודים – כמעט ללא הבדל של עמדה פוליטית - גאים.

מדד המשא ומתן - 46.8 (יהודים 43.5)

תרשים החודש: בשנים האחרונות יש ויכוח מתמשך האם החלק של תקציב הביטחון בכלל התקציב של מדינת ישראל הוא מתאים, גבוה מדי או נמוך מדי. מה דעתך בשאלה זו? (%) המשיבים "גבוה מדי", יהודים, לפי מחנה פוליטי)

מדד השלום נערך בחסות תכנית אוונס לגישור ופתרון סכסוכים (אוניברסיטת תל אביב) ומרכז גוטמן לסקרים של המכון הישראלי לדמוקרטיה. הסקר נערך בטלפון על ידי מכון המחקר "מדגם" בתאריכים 27-30 ביולי 2015, בקרב 600 מרואיינים, המהווים מדגם ארצי מייצג של כלל האוכלוסייה הבוגרת בישראל בגילאי 18 ומעלה. טעות הדגימה המרבית לכלל המדגם - $\pm 4.1\%$ ברמת בטחון של 95%. עיבודים סטטיסטיים: גבי יסמין אלקלעי. <http://www.peaceindex.org>